

MONIMUOTOISET PERHEET

Mihin rahat riittävät? – Monimuotoisten perheiden näkökulma toimeentulosta käytävään keskusteluun

1.2.2020

Sisällys

Mihin rahat riittävät? -kyselyn tarkoitus ja toteutus.....	1
Perheiden monimuotoisuus ja vastaajien taustatiedot	2
Mihin rahat riittävät? – Monimuotoisten perheiden näkökulma	5
Toimeentulo perhevapaalla ja hoitovapaalla	5
Työn ja perheen yhteensovittaminen	7
Muutokset perhetilanteissa	9
Yleiset toimeentulohaasteet	13
Johtopäätökset ja suositukset	14

Mihin rahat riittävät? -kyselyn tarkoitus ja toteutus

Lapsiperheköyhyydestä ja perheiden kokemasta niukuudesta on viime aikoina puhuttu julkisuudessa paljon. Lapsiperheiden hyvinvointi ja riittävä toimeentulo ovat poliittisten puolueiden yhteisesti jaettu tavoite. Vuonna 2019 hyväksytyssä hallitusohjelmassa on otettu tavoitteeksi vähentää lapsiperheköyhyyttä eri toimenpitein, muun muassa sosiaaliturvaa uudistamalla ja lapsilisiä korottamalla.

Jotta tavoite lapsiperheiden hyvinvoinnista toteutuu, on päätöksenteossa huomioitava perherakenteiden ja -suhteiden monimuotoisuus sekä ne tilanteet, jotka luovat erityisiä haasteita lapsiperheiden toimeentuloon. Nykyisen tukijärjestelmän peruspilarina on edelleen kahden vakituudessa ja kokoaikaisessa työsuhteessa olevan vanhemman ja heidän biologisten lastensa muodostama perhemalli. Tämä perhemalli on kuitenkin vain osa totuutta. Perheet ovat todellisuudessa paljon monimuotoisempia, joten myös tukijärjestelmän on vastattava erilaisiin tarpeisiin joustavammin.

Monimuotoiset perheet -verkosto selvitti kymmenen jäsenjärjestönsä voimin monimuotoisten perheiden toimeentuloon liittyviä haasteita sekä ratkaisuehdotuksia. SurveyPal-alustalla toteutettu kysely suunnattiin verkoston jäsenjärjestön jäsenille ja muille kohderyhmään kuuluville. 31.1.–22.1.2019 auki ollut kyselylomake keräsi yhteensä 528 vastausta. Taustatietojen lisäksi kyselyssä kerättiin avoimia vastauksia, jotta perheiden yksilöllinen arki tulisi näkyväksi. Aineisto on analysoitu ennen kaikkea perhetyypin mukaan.

Kyselyn aineiston mukaan monimuotoiset perheet kohtaavat toimeentulohaasteita sekä perhevapaakaudella että sovitellessaan yhteen työ- ja perhe-elämää. Perhemuotoon liittyvien

erityispiirteiden ohella monet ennakoimattomat tilanteet, kuten perheenjäsenen kuolema, vanhempien avioero tai lapsen vuoroasuminen vaikuttavat usein perheen toimeentuloon. Myös lapsen täysi-ikäistyminen aiheuttaa monessa perheessä toimeentulohaasteita.

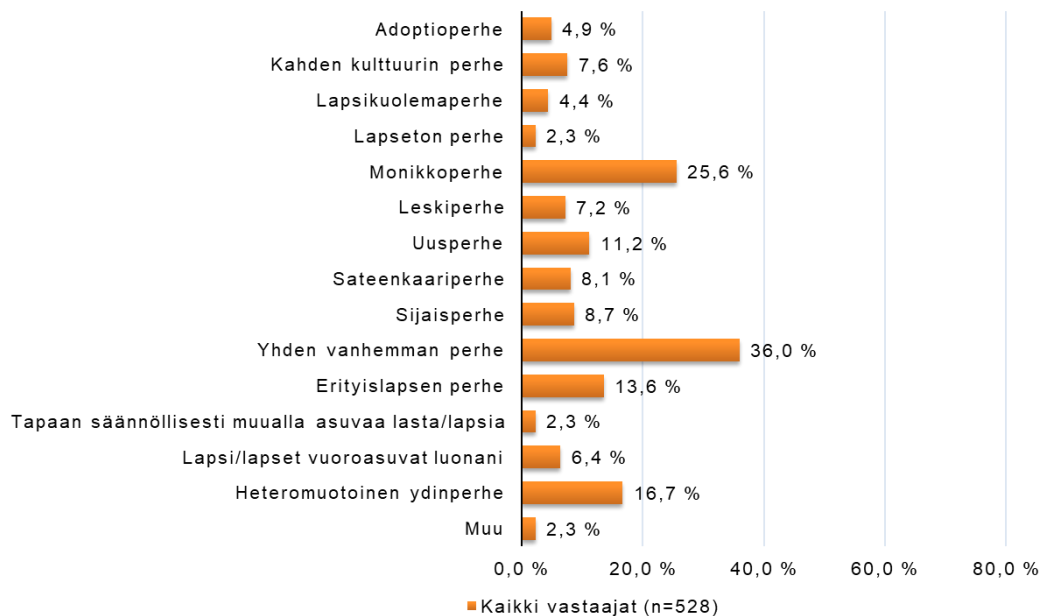
Tässä raportissa eri elämäntilanteisiin liittyviä toimentulohaasteita on pyritty lähestymään ratkaisukeskeisesti. Perheillä on usein selkeä näkemys siitä, mikä muutos parantaisi juuri heidän tilannettaan. Katsaus ei ole tyhjentävä, mutta tarjoaa runsaasti tietoa ja konkreettisia ratkaisuehdotuksia toimeentulosta käytyä keskustelun tueksi.

Perheiden monimuotoisuus ja vastaajien taustatiedot

Perheiden monimuotoisuudella tarkoitetaan sitä, että perhe poikkeaa jollain tavalla oletetusta, kahden samassa kodissa asuvan, valkoisen, suomalaistaustaisen, heteroseksuaalisen ja eri sukupuolta olevan vanhemman ja heidän biologisten lastensa perheestä.

Kyselyyn vastasi 528 henkilöä, jotka jakautuivat perhetyypeittäin alla olevan kuvion 1 mukaisesti. Suurin vastaajaryhmä koostui yhden vanhemman perheistä, myös monikkoperheet ovat aineistossa hyvin edustettuna. Huomionarvoista on, että vastaajan oli mahdollista valita useampi alla luetelluista kategorioista. Tämä havainnollistaa hyvin perheiden todellisuutta – perhe voi olla yhtä aikaa esimerkiksi sateenkaariperhe, uusperhe ja monikkoperhe.

Kuvio 1. Perhemuoto (voi valita useita)

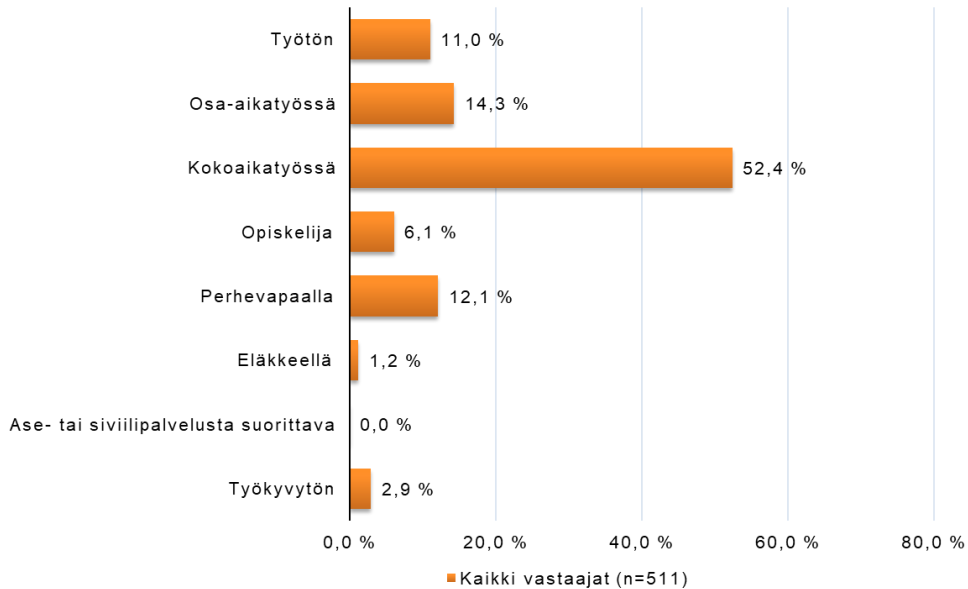

Suurimmalla osalla kyselyn vastaajista kotitaloudessa oli kirjoilla yksi (34,3 %) tai kaksi lasta (35,5 %). Kolme lasta oli kirjoilla 17,8 % ja neljä lasta 7,3 % vastaajien kotitalouksista. Enimmillään lapsia oli kahdeksan. 2,3 % vastaajista kertoi kuuluvansa lapsettomaan perheeseen.

Kyselyyn vastanneista 28 % ilmoitti asuvansa pääkaupunkiseudulla, 33 % muussa suuressa kaupungissa ja 39 % pienessä kaupungissa tai maaseudulla. Tyypillisin asumismuoto oli omistusasunto (62 %). Vuokralla asui 32 % vastaajista ja osaomistusasunnossa tai asumisoikeusasunnossa yhteensä 6 % kyselyyn vastanneista.

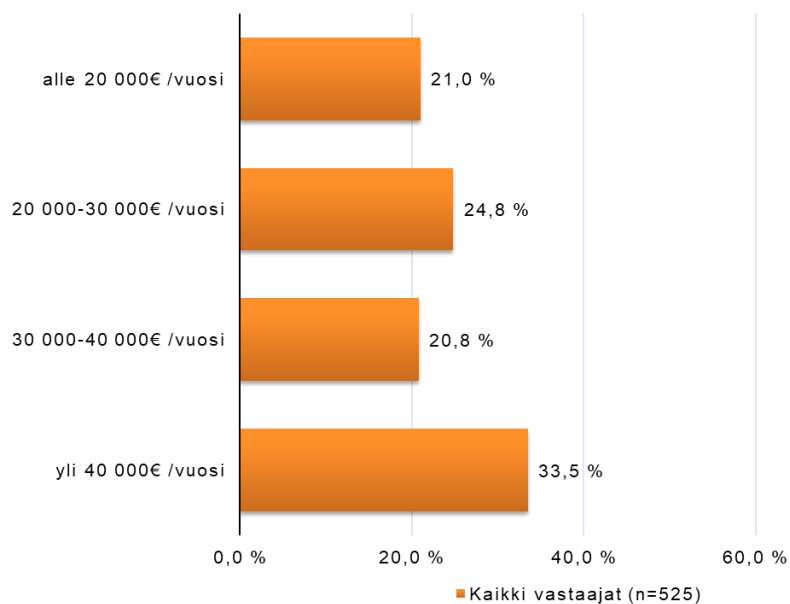
Alla olevan kuvion 2 mukaan hieman yli puolet kyselyn vastaajista (52,4 %) oli kokoaikatyössä. Osa-aikatyössä oli 14,3 % ja perhevapailla 12,1 % kyselyyn vastanneista. 11 % vastaajista ilmoitti olevansa työttömänä.

Kuvio 2. Työssäkäynti

Kyselyssä kartoitettiin kotitalouden käytettävissä olevia tuloja (kuvio 3). Vastaajien käytettävissä olevat vuositulot jakautuvat neljään eri tuloluokkaan melko tasaisesti. Erot kuitenkin kasvoivat perheryhmittäin tarkasteltuna. Kaikista vastaajista (n=525) 21 % ilmoitti kotitalouden käytettävissä olevien vuositulojen olevan alle 20 000€. Yhden vanhemman perheistä (n=190) 40 % kuului tähän ryhmään. Yhden vanhemman perheistä vain 7,4 % ilmoitti tulojen olevan yli 40 000€ vuodessa.

Kuvio 3. Kotitalouden käytettävissä olevat vuositulot

414 vastaajaa vastasi kysymykseen kotitaloudessa asuvan henkilön saamista tuista ja etuuksista viimeisen 12 kuukauden aikana (kuvio 4). Yleisimmät tuet, joihin vastaajat tai samassa kotitaloudessa olevat henkilöt

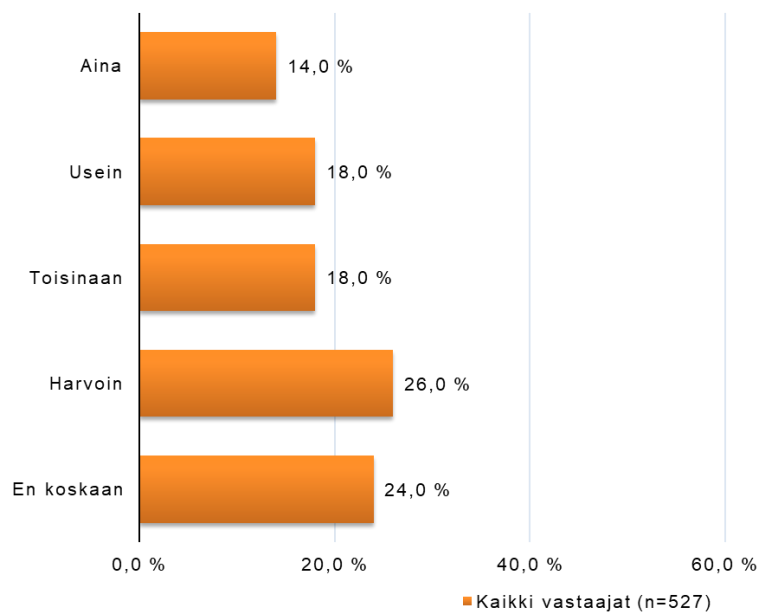
olivat oikeutettuja, olivat asumisen tuet (35 %), elatustuki (33 %), äitiys-, isyys- tai vanhempainraha (26 %), työttömyysturva (26 %).

Kuvio 3. Kotitaloudessa asuva henkilö on viimeisen 12 kk aikana ollut oikeutettu seuraaviin tukiin tai etuuksiin (voi valita useita)

Vastaajilta kysyttiin myös kokemusta kuukausittaisten tulojen riittävydestä. Yhteensä 64 % kaikista vastaajista koki kuukausittaisten tulojen riittävän pakollisiin menoihin aina tai usein. Kuukausittaisista tuloista säästäminen oli sen sijaan harvinaisempaa (kuvio 4). 32 % kaikista vastaajista kertoi, että voivat säästää kuukausittaisista tuloista usein tai aina. 24 % kaikista vastaajista kertoi, ettei voi koskaan säästää kuukausittaisista tuloista. Yhden vanhemman perheeseen kuuluvista vastaajista 33 % ilmoitti, etteivät voi koskaan säästää kuukausittaisista tuloista ja 31 % ilmoitti pystyvänsä säästämään vain harvoin.

Kuvio 4. Voin halutessani säästää kuukausittaisista tuloista

Mihin rahat riittävät? – Monimuotoisten perheiden näkökulma

Mihin rahat riittävät? -kyselyn perusteella perheiden toimeentulohaasteet ovat usein seurausta monen eri tekijän yhteisvaikutuksesta. Toimeentuloon vaikuttaa ennen kaikkea se, kuinka monta työssä käyvää vanhempaa perheessä on ja paljonko työstä maksetaan palkkaa. Kyselyn aineistossa korostuukin erityisesti yhden vanhemman perheiden, työttömien ja osatyökykyisten vanhempien taloudellinen ahdinko – varsinkin, jos perheessä on useampia lapsia. Vanhemman työllistyminen on aineiston mukaan vaikeampaa myös silloin, kun lapsi tarvitsee erityistä hoivaa ja huolenpitoa tai jos lapsi tai vanhempi sairastuu.

Aineiston mukaan niukka toimeentulo vähentää ensin vanhempien omia hankintoja ja menoja. Tämän jälkeen perheissä luovutaan harrastuksista. Merkittävä osa kyselyyn vastanneista kertoi, että lapsella ei ole varaa harrastaa mitään. Kyselyyn vastanneet kertoivat lisäksi säästäneensä muun muassa vanhempien omista terveydenhoitokuluista, terveellisestä ruoasta, matkustamisesta sukulaisten luokse, jopa passeista. Vaikka moni kokee säästäväisen elämäntavan mahdollisena ja toivottavanakin, kokevat vanhemmat aineiston mukaan myös riittämättömyyttä ja häpeää.

Vaikka perheiden kokemat toimeentulohaasteet ovat monesti yksilöllisiä, nousee aineistossa esiin muutamia säännönmukaisuuksia sekä ajanjaksoja, jolloin monimuotoisten perheiden riski kokea niukkuutta ja köyhyyttä kasvaa. Seuraavissa alaluvuissa paneudutaan näihin ajanjaksoihin tarkemmin. Ensimmäinen alaluku käsittelee ajanjaksoa, jolloin lapsi tulee perheeseen ja lasta hoidetaan kotona. Toinen alaluku tarkastelee työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen liittyviä erityispiirteitä. Kolmas alaluku paneutuu muutostilanteisiin perheissä ja näiden muutosten taloudellisiin vaikutuksiin. Neljäs alaluku summaa lyhyesti yleisiä toimeentuloon vaikuttavia tekijöitä, jotka läpileikkaavat kaikki perhemallit ja perhetyypit.

Toimeentulo perhevapaalla ja hoitovapaalla

Lapsiperheellistyminen ja perhevapaalle jääminen vaikuttavat lapsiperheiden toimeentuloon monin eri tavoin. Perheen käytettävissä olevat tulot laskevat äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakaudella pääsääntöisesti kaikissa perheissä. Vanhemman siirtyminen kotihoidontuelle vähentää tuloja jo merkittävästi. Kyselyyn vastanneet toivoivatkin isälle korvamerkityn ansiosidonnaisen perhevapaan keston kasvattamista. Tämä helpottaisi vastaajien mukaan lapsiperheiden toimeentuloa ja kannustaisi hoivavastuun tasaisempaan jakamiseen vanhempien kesken.

Toimeentulohaasteita perhe- ja hoitovapaalla kokevat kyselyn aineiston perusteella erityisesti monikkoperheet, yhden vanhemman perheet, opiskelijavanhempien perheet sekä perheet, joissa työssäkäyvällä vanhemmalla on epäsäännölliset työajat. Myös lapsen äkillinen kuolema perhe- tai hoitovapaiden aikana luo tilanteen, jossa perheen toimeentulo voi vaarantua. Hedelmöityshoitojen kautta lapsiperheellistyneillä, kuten naispareilla, itsellisillä naisilla ja tahatonta lapsettomuutta kohdanneilla pareilla on puolestaan usein jo valmiiksi velkaa, jota on otettu yksityisiä hoitokäyntejä varten.

”Ensimmäisen lapsen tekeminen yksityisellä hedelmöityshoitoklinikalla tuli kalliiksi ja toista lasta varten on vaikea saada osittaisen hoitovapaan aikana säästettyä.”

Kaksosten, kolmosten tai nelosten syntyminen tarkoittaa moninkertaisia hankintoja. Hankinnat, kuten vaatteet, vaipat, korvikkeet, vaunut ja turvakaukalot, tulee tehdä samaan aikaan eikä tarvikkeiden kierrättäminen onnistu sisarusten välillä. Lapset myös usein syntyvät ennenaikaisesti ja saattavat tarvita sairaalahoitoa. Perheen toimeentuloon tilanne vaikuttaa esimerkiksi silloin, kun synnyttänyt vanhempi on vastasyntyneiden kanssa pitkiä aikoja sairaalassa ja ei-synnyttänyt vanhempi joutuu ottamaan työstään palkatonta vapaata kotihoitoa tarvitsevan vanhemman sisaruksen hoitamiseen. Perhevapaiden

joustamattomuudesta kärsivätkin erityisesti monikkolasten perheet. Kyselyyn vastanneet vanhemmat kokivat tarvitsevansa enemmän ja joustavammin mahdollisuuksia olla kotona tarvittaessa yhtä aikaa.

Yhden vanhemman perheissä on käytettävissä vain yhden ihmisen tulot, mikä vaikuttaa suoraan perheen kokonaistoimeentuloon. Oman haasteensa luo perheen ainoan vanhemman jaksaminen. Yhden vanhemman perheissä, mutta myös muissa lapsiperheissä, kaivataan konkreettista tukea kotipalvelun ja lastenhoitoavun muodoissa. Joskus kotipalvelun omavastuuosuuteenkaan ei ole varaa. Kyselyyn vastanneiden mukaan lapsilisäkorotuksista hyötyisivät eniten yhden vanhemman perheet ja monikkoperheet. Opiskelevien vanhempien taloudellista tilannetta helpottaisi puolestaan korotukset opintotuen huoltajakorotukseen.

”Opiskeluaikana tulimme juuri ja juuri toimeen puolison pienellä palkalla ja minun opintorahalla. Meillä oli silloin yksi lapsi. Todella tiukkaa oli erityisesti silloin, kun puolisoitani loppuivat työt vuoden 2007 laman seurauksena. Emme ymmärtäneet hakea toimeentulotukea, vaikka olisimme sitä varmasti saaneet. Kela lopetti perheelliseltä opiskelijalta asumislisän emmekä saaneet omistusasuntoon yleistä asumistukea. Samaan aikaan asuntolainojen korot lähtivät nousuun.”

Kyselyn vastauksissa nousi esiin myös perhehoitoon liittyviä epäkohtia. Sijaisvanhempi tai -vanhemmat jäävät usein kotiin hoitamaan perheeseen sijoitettua lasta joko kokoaikaisesti tai osa-aikaisesti. Oikeutta hoitovapaaseen ei ole, joten vanhempien mahdollisuus hoitaa lasta kotona vaihtelee työpaikasta riippuen. Perhehoidon palkkiot eivät useinkaan kata ansiomenetyksiä. Palkkio saattaa myös olla pienempi, kuin mitä vanhempi saisi biologisen lapsensa hoidosta.

”Sijaisvanhemman korvaukset jätettäessä kotiin hoitamaan lasta, esim. sijoituksen alussa, eivät saisi olla ainakaan heikompia kuin biologisen lapsen kohdalla. Itse olimme miehen kanssa molemmat osittaisella työajalla sijoitetun 6kk lapsen tultua meille, ja lapsesta maksettu hoitokorvaus oli tuolloin n. 1000 e/kk huonompi kuin olisi ollut vanhempainpäiväraha biologisesta lapsesta.”

Kyselyn vastausten perusteella Suomessa on vahva ihanne lapsen kotihoidosta myös äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakauden jälkeen. Perheet valitsevat kotihoidon usein siitäkkin huolimatta, että perheen talous kiristyy tuntuvasti. Kotihoidontukiaikaa rahoitetaan muun muassa lainarahalla, säästöillä ja säästämällä. Yhden vanhemman perheissä kotihoidontuen rinnalle haettiin usein toimeentulotukea. Kyselyn vastauksissa toivottiinkin muun muassa kotihoidontuen kuntalisien palauttamista, monikkolasten ja sisarusten parempaa huomioimista kotihoidontuessa sekä yksinhuoltajakorotuksia.

”Pidentäisin kuntalisää tai suurentaisin kotihoidontuen tulosidonnaista hoitolisää. Mielestäni tukien ei pidäkään olla palkkaa vastaavia, mutta ero kahden vanhemman perheillä, joista toinen käy töissä ja yksinhuoltajaperheillä on liian suuri siihen nähden, että yksinhuoltajuus ei aina ole oma valinta.”

”On ihan eri asia hommata kaikki yhdelle vauvalle saatikka kahdelle, jopa kolmelle. Kulutus on myös täysin eri luokkaa. Kun jään kodinhoidon tuelle saan monikoista vaan yhden korvauksen ja toisesta sisarlisän.”

Lapsen sairastuminen tai erityistarpeet nousivat kyselyn vastauksissa yhdeksi erityiseksi syyksi jäädä kotihoidontuelle. Monissa perheissä lapsi tarvitsee tavallista enemmän hoivaa, mutta oikeutta omaishoidon tukeen ei ole. Tällöin vaihtoehdoksi jää kotihoidontuki, vaikka se muodostaa taloudellisen riskin etenkin yhden vanhemman perheissä. Kotihoidontuki vaikuttaa myös puolison työttömyystukeen heikentävästi,

mikä hankaloittaa valmiiksi pienituloisten perheiden toimeentuloa. Perheiden kokemat haasteet ovatkin usein kuitenkin seurausta useamman tekijän yhteisvaikutuksista.

”Lapsella todettiin vakava sairaus ja jouduin jäämään hoitamaan lasta kotia kotihoidontuella, joka on täysin vitsi tähän suomen hintaluokkaan. Oli suuri nöyryytys hakea toimeentulotukea, joka oli onnettomat 300€/kk eli kk-tulot olivat noin 650€/kk.”

”Kotihoidontuki vaikuttaa mieheni työttömyystukeen. Hän valmistui juuri ja toivoisin hänen työllistyvän mahdollisimman nopeasti. Se tosin aiheuttaa lastenhoidollisia ongelmia, sillä opiskelen sivutoimisesti. Kuntalisä helpottaisi todella paljon.”

”Kun lapset olivat pieniä, olin yksinhuoltaja enkä jaksanut/kyennyt käymään töissä oman terveyteni, erityislapsen valvomisen takia, ja muutenkin yksinhuoltajan arki kävi työstä.”

Työn ja perheen yhteensovittaminen

Perhevapaalta ansiotyöhön siirtyminen parantaa pääsääntöisesti lapsiperheiden toimeentuloa. Työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen liittyvät haasteet kuormittavat kuitenkin perheiden arkea ja hankaloittavat työn vastaanottamista. Erityisiä haasteita kokevat kyselyn perusteella perheet, joissa lapsella on erityisen tuen tarvetta tai joissa vanhempi tai vanhemmat ovat matalapalkkaisessa työssä ja/tai vuorotyössä. Usein näissä perheissä on myös vain yksi vanhempi. Kaikilla vanhemmilla ei myöskään ole työpaikkaa, johon palata perhevapailta. Monilla kyselyyn vastanneilla oli ollut toiveena palata työelämään nopeammin, mutta käytännön hankaluudet viivyttivät työhön paluuta.

Vanhemman paluu työelämään ajaa monet lapsiperheet kannustinloukkuun. Osa-aikatyöstä, keikkatyöstä, lyhennetystä työviikosta tai matalapalkkaisesta kokoaikatyöstä saadut tulot kattavat joissain tapauksissa lähinnä etuuskien leikkaukset tai lasten varhaiskasvatus- tai muut lastenhoitomaksut.

”Opiskelin ja sain kodinhoidontukea samaan aikaan ennen äitiyslomaa, lisäksi saimme asumistukea. Kun kävin tekemässä muutaman keikkatyön omalla alalla, vaikutti se heti tukiin, joten se oli käytännössä +-0. Aikaisemminkin olen huomannut, että töitä kannattaa tehdä vähintään 75-100% jotta se on taloudellisesti kannattavaa. Vähemmän työprosentin tekeminen on jopa miinusta talouteen.”

”Työ 140km päässä, kaikki tulot kuluisivat työmatkoihin sekä kaksosten päivähoitokustannuksiin. Ei ole varaa kulkea sitä ensimmäistäkään kuukautta, joka tulisi kulkea ennen ensimmäisen palkan saamista.”

”Asumistuki ei ole kovin kannustava tekemään yhtään enempiä töitä, kun yksinhuoltajana vähänkin tienaa enempi, niin asumistuki laskee suhteessa paljon.”

”Päivähoitomaksut ovat niin suuret, että ei ole taloudellisesti juurikaan eroa olenko kotona lasten kanssa vai töissä. Kolmen lapsen hoitomaksut tulisivat noin 600€/kk. Nyt saan kotihoidontuen lisäksi kuntalisää 400€/kk, joten käteen jää suunnilleen saman verran.”

Varhaiskasvatuksen ja lastenhoidon maksut, hoidon saatavuus ja järjestäminen kuormittavat taloutta erityisesti niissä perheissä, joissa vanhemman tai vanhempien tulot ovat matalat, eikä lähipiiristä löydy lastenhoitoon osallistuvia sukulaisia tai ystäviä. Haasteet lastenhoidon järjestämisessä eivät myöskään poistu lasten kasvaessa. Pienillä koululaisilla koulupäivät ovat lyhyitä, jolloin lapsi joutuu olemaan pitkiä aikoja yksin kotona. Esimerkiksi monikkoperheissä iltapäivähoidosta maksetaan jokaisen lapsen kohdalta erikseen. Yhden vanhemman perheissä vanhempi saattaa myös kokea, että aika ei riitä sekä riittävän hyvään vanhemmuuteen että kokoaikaiseen työssäkäyntiin.

Vanhemmat jäävätkin usein osittaiselle hoitovapaalle, vaikka osittainen hoitoraha ei korvaa ansiotulomenetystä. Myös osa-aikatyön tekeminen on keino sovittaa yhteen työ- ja perhe-elämää. Aina ei osittainen hoitovapaa tai osa-aikatyö kuitenkaan ole mahdollista perheen taloudellisen tilanteen takia. Toisaalta myös toisenlaisia kokemuksia löytyi kyselyyn vastanneiden joukosta.

”Teen 4 päiväistä työviikkoa ja olen kotona lapsen kanssa aina yhden päivän (kotihoidon tuki). Palkkani tietysti laskee, mutta kotihoidon tuki ja asumislisä korvasivat menetyksen jopa niin hyvin, että minulle jää nyt enemmän rahaa kuukaudessa käyttöön. Kertoo siis siitä, että matalapalkkaisella alalla (AMK-koulutuksella) työnteko ei juuri kannata.”

Perhehoitaja ei puolestaan ole oikeutettu osittaiseen hoitorahaan, sillä perhehoitaja saa sijoitetun lapsen hoidosta palkkion kunnan tai kuntayhtymän kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti. Ansiotyötä ja perhehoitoa yhdistävä perhehoitaja saattaa kuitenkin törmätä tilanteeseen, jossa lapsen tarpeesta lyhennetty työaika ei nosta perhehoidon palkkiota.

”Sijoittaja ei maksa mitään korvausta lyhennetystä työajasta, vaikka teen sitä vain ja ainoastaan sijoitetun lapsen vuoksi. Sijoittaja maksaa siis vain ja ainoastaan joko työssäkäyvän palkkiota tai kotona olevan palkkiota, mikä mielestäni on suuri epäkohta, koska useimmat sijoitetut lapset tarvitsevat aikuisen tukea kotona enemmän kuin muut.”

Kaikilla työpaikoilla ei myönnetä osittaista hoitovapaata tai lyhennettyä työaikaa. Kokoaikaisen työn vastaanottaminen voi kuitenkin olla mahdotonta esimerkiksi silloin, kun lapsen erityistarpeet vievät vanhemmalta sekä aikaa että energiaa eikä oikeutta esimerkiksi omaishoidontukeen ole myönnetty.

”En oikein voi ilmoittautua työttömäksi enkä saada työttömyyskorvausta koska en voi vammaisen lapsen aikataulujen ja yövalvomisen takia ottaa vastaan kokoaikatyötä.”

Kyselyn vastausten perusteella työhön paluuta viivyttää lisäksi vuorotyö. Vuorohoitoa ei välttämättä ole saatavilla ja osaaminen erityislapsen hoidosta mietitytti kyselyyn vastanneita. Vuorotyön tekeminen tuottaa merkittäviä haasteita erityisesti yhden vanhemman perheissä. Samalla ilta- ja viikonloppuiset toisivat helpotusta pienipalkkaisen perheen toimeentuloon.

”Olen täysipäiväisessä päivätyössä pienipalkkaisella alalla. Vuorotyö olisi taloudellisesti kannattavampaa mutta alakouluikäisten lasten äitinä mahdotonta, mikäli haluan myös nähdä lapsiani.”

Etuuksien takaisinperintä tai tukien vähentäminen muodostavat monelle perheelle myös taloudellisen riskin. Vaikka keikkatyö tai osa-aikainen työ nähtiin aineistossa merkittävinä keinoina kiinnittyä työmarkkinoille, ei perheen säännöllistä ja ennakoitavaa toimeentuloa haluta vaarantaa. Tukijärjestelmän ennakoitavuus edellyttää perheeltä resursseja selvittää, miten työnteko vaikuttaa perheen kokonaistoimeentuloon.

”Pätkätöitä ei voi yksinhuoltajana ottaa vastaan, kun silloin ei tiedä koska taas rahaa tulee, kun ei ole sitä puolison tiliä turvaamassa taloutta.”

”Taloudellisesti olisi ollut turvatumpaa ja vähemmän stressaavaa jäädä vuokra-asuntoon asumistuelle ja työmarkkinatuelle”

Myös vammaistuen ja omaishoidontuen tiukat kriteerit sekä tuen määräaikaisuus aiheuttavat epävarmuutta lapsiperheiden toimeentuloon. Tukea haetaan vuosittain, mikä hankaloittaa käytettävissä olevien tulojen ennakoimista sekä työelämään kiinnittymistä. Perheissä voi olla tarve jäädä kotiin

hoitamaan lasta osa-aikaisesti tai täysipäiväisesti siitä huolimatta, että tukihakemukseen on saatu kielteinen päätös. Omaishoidon tuki on myös tulonlähteenä usein riittämätön, varsinkin yhden vanhemman perheissä.

”Jotta saisin palkan hoitotyöstä mitä teen kotona. Omaishoidonpalkkio ei ole millään lailla riittävä kompensoimaan ansionmenetystä. Työttömyysturva ei saa. kun työllistyy kotona. Ja töitä olisi ulkopuolella myös, jos vaan pystyisi tekemään.”

”Erityislapsen vammaistukihakemus. On omituista, että nämä myönnetään määräaikaisiksi (kuinka neurologinen sairaus voi vuodessa tai kahdessa parantua?) ja kun kriteerejä tiukennettiin, uutta ei enää myönnettykään.”

Kyselyn vastauksissa toivottiin työn vastaanottamiseen kannustavia joustoja siirtymävaiheeseen eri etuuksilta ansiotyöhön. Keikkatyön ja osa-aikaisen työn tekeminen nähtiin aineistossa keinona kiinnittyä työmarkkinoille etenkin silloin, kun vanhemmalla ei ole vakituista työpaikkaa, johon palata perhevapaan jälkeen. Esimerkiksi työmarkkinatuella satunnaisen työnteon mahdollistava ansiotuloraja koettiin liian matalaksi. Myös yrittäjyyden ja keikkatyön yhdistämiseen toivottiin joustoja.

”Yritystoiminnan lisäksi tekisin mielelläni keikkatöitä, mutta verotus on järjetön.”

Tukijärjestelmän on oltava ennakoitava ja selkeä. Järjestelmän tulee nykyistä paremmin ottaa huomioon osa-aikatyön, matalan palkkatason, työsuhteiden määräaikaisuuden sekä vuorotyön asettamat reunaehdot. Yhden vanhemman perheet ja erityislapsen perheet putoavat erityisen helposti tuetun arjen ja riittävän toimeentulon turvaavan työelämän väliin. Kokoaikaisen työn vastaanottaminen työttömyyskorvauksen ehtona on esimerkiksi syytä arvioida uudelleen.

Samalla varhaiskasvatuksen sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen tulorajoja tulisi tarkistaa, jotta työn vastaanottamisella olisi myönteinen vaikutus perheen toimeentuloon. Sisarusalenuksia maksuihin kaipaavat erityisesti monikkoperheet. Myös päiväkotipaikkojen ja vuorohoidon saatavuutta tulisi parantaa. Oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen tulisi kyselyyn vastanneiden mukaan laajentaa, jotta muun muassa sateenkaariperheen tai uusperheen ei-juridinen vanhempi voisi jäädä kotiin sairastuneen lapsen kanssa.

Ilman laajaa tukiverkostoa olevat lapsiperheet tarvitsevat usein sekä taloudellista että konkreettista apua työvuorojen aikaisen lastenhoidon järjestämiseen. Lastenhoitoapu on tärkeää myös perheen ainoan vanhemman jaksamisen ja työkyvyn ylläpitämisen näkökulmasta.

”Meillä ei ole turvaverkostoa. Ansiotyön ja omaishoidon yhdistelmä tarjoaa vapaita 3 vrk kuukaudessa yhdestä lapsesta, jolloin jää yhä kaksi lasta hoidettavaksi ja joka kuuluu kotitöihin. Haaveilen edes muutamasta tunnista omaa aikaa. Käytännön tukea erityislapsiperheeseen. Ehkä myös lastenhoitoon, että edes joskus olisi itselle pieni hetki aikaa.”

Muutokset perhetilanteissa

Yllättävät tai ennakoimattomat perhetilanteen muutokset, kuten lapsen kuolema tai perhesijoituksen purkautuminen, vaikuttavat lähes poikkeuksetta perheen toimeentuloon. Myös lapsen aikuistumisella on taloudellisia seurauksia, joihin perheet eivät välttämättä ole osanneet varautua. Perheen arjessa lapsen asema ei välttämättä muutu, mutta yhteiskunnan silmissä lapsi ei ole enää oikeutettu esimerkiksi lapsilisään.

Lapsen kuolema vaikuttaa perheen toimeentuloon usein sekä suoraan että välillisesti. Jos lapsi kuolee äitiys- tai isyyssrahakauden aikana, on vanhemmalla oikeus pitää äitiys- tai isyyssrahakausi loppuun. Jos lapsi kuolee silloin, kun äiti tai isä on vanhempainvapaalla, maksetaan vanhempainrahaa vain 12 arkipäivää kuolinpäivästä ja enintään vanhempainrahakauden loppuun. Vanhemman lapsen tai puolison kuolema oikeuttaa usein lyhyeen palkalliseen poissaoloon, mutta ehdot vaihtelevat työpaikasta riippuen. Jos työhön palaaminen on alentuneen työkyvyn takia mahdotonta tai heikosti tuettua, saattaa vanhempi jäädä palkattomalle vapaalle tai irtisanoutua työstä.

”Lapsen kuoltua en ollut oikeutettu äitiyspäivärahaan, koska myöhäinen keskeytys. Myöskään sairauslomaa en saanut. Vuoden 2019 alusta laki onneksi muuttui tältä osin. Koska en kuitenkaan ollut myöskään työkykyinen, jäin palkattomalle opintovapaalle, joka kesti lopulta 2.5 vuotta. Vasta sitten olin työkykyinen. Taloudellisesti tämä oli ymmärrettävästi perheellemme hyvin haastavaa aikaa.”

Läheisen menettämiseen liittyy suoria talousvaikutuksia, esimerkiksi lapsilisän maksu lakkaa lapsen kuoleman jälkeen seuraavan kuun alusta. Myös hautajaisten järjestäminen voi olla esimerkiksi hoitovapaalla olevalle perheelle yllättävän iso kuluerä. Moni tarvitsee oman toipumisen tueksi joko osin tai kokonaan itse maksettavia terveyspalveluita. Menetyksen kokeneiden vastaajien mukaan tilannetta helpottaisi muun muassa se, että lapsen tai puolison menettäneellä vanhemmalla olisi oikeus sairauslomaan, vaikka diagnosoitavaa sairautta menetyksen jälkeiseen suruun ei ole.

Puolison kuoltua vain aviopuoliso on oikeutettu leskeneläkkeeseen, jonka määrä myös riippuu puolison aiemmasta työllisyystilanteesta ja palkkatasosta. Menetyksen jälkeiseen toimeentuloon vaikuttaa lisäksi yhteisen velan määrä. Moni perhe joutuu esimerkiksi muuttamaan yhteisestä omistusasunnosta toisen vanhemman kuoleman jälkeen. Lapsiperheellisen lesken elämä jatkuu yksinhuoltajana.

”Arkeani täysysinhuoltajana, täysin ilman tukiverkkoja, helpottaisi huomattavasti maksullisen lastenhoitajan käyttö. Omia voimavaroja taas helpottaisi osittainen hoitovapaa. Kumpaankaan budjettimme ei kuitenkaan veny. Saan perhe-eläkettä, mutta käytännössä verotus syö tämän kokonaan.”

Lapsen eläke tuo kyselyn vastausten perusteella pääsääntöisesti helpotusta leskiperheen talouteen. Toimeentulon kannalta on kuitenkin usein haasteena lapsen eläkkeen ja lapsilisän loppuminen lapsen täysi-ikäistyessä. Lapsen eläke myös lasketaan perheen tuloksi, mikä vaikuttaa esimerkiksi sosiaalipalveluiden asiakasmaksuihin. Lapsen eläkettä ei kuitenkaan voi käyttää perheen yhteisiin menoihin ilman maistraatin suostumusta.

”Olen tarvinnut maksullista lastenhoitoapua. Sosiaalipalveluiden asiakasmaksu on todella korkea, kun perheen tulot ylittävät tietyn rajan. Kuitenkin suuri osa perheemme tuloista on lapsen tuloa, jonka käyttöä maistraatti valvoo tarkasti. En voi käyttää sitä lastenhoitoon.”

”Heti vaimoni kuoleman jälkeen yhteiset tilit siirtyivät kuolinpesälle. Tämä tarkoitti, että rahaa ei ollut yhtään vaan lähdimme nolosta liikkeelle. Lasten aloittamat lukiot ovat nyt haastavaa, koska lukiossa käynti maksaa ja lisät loppuvat.”

Äkillinen työttömyys, työkyvyttömyys tai esimerkiksi uupuminen opiskeluiden aikana aiheuttavat lapsiperheissä merkittäviä taloudellisia haasteita. Myös lapsen tai vanhemman vakava sairastuminen vaikuttaa kyselyn perusteella lapsiperheiden toimeentuloon. Kyselyn vastauksissa tärkeiksi perheen arkea helpottaviksi tekijöiksi nousivat erityisesti työpaikan joustot tilanteissa, jossa lapsen tai aikuisen sairastaminen kasvattaa työssäkävyn vanhemman hoivavastuuta. Vastauksissa toivottiin myös

sisäilmaongelmien ja oireilusta aiheutuvien suorien ja välillisten kulujen parempaa huomioimista eri etuuksissa.

”Leikkaukseni (hoitovirhe) takia perhetyö lupautui hoitamaan vauvaamme, mutta viikkoa ennen leikkausta ilmoittivatkin, etteivät kykene ja miehen pitäisi jäädä kotiin. Miehen pomo ei suostunut, joten mieheni oli irtisanouduttava, jotta lapsen hoito onnistuisi. Minä olisin vuodepotilas kotiutuessani. Siitä seurasi 3kk karenssi. Emme saaneet mistään apua/ruokaa. Tämä johtui siitä, että mies oli saanut lopputilin ja meidän olisi pitänyt se jakaa joka kuulle ruokarahaksi. Emme tienneet ja olimme maksaneet kaikki erääntyneet laskut pois, koska onhan nekin maksettava. Todistimme jopa mihin rahat olivat menneet, eikä se riittänyt. Myimme omaisuutta ja huonekaluja, jotta saimme ruokaa. Jäimme ihan yksin.”

”Lapsen sairastuminen vakavasti viisi vuotta sitten, silloin ei rahat riittäneet, kun toinen vanhemmista jäi kotiin omaishoidon tuen varaan.”

Avio- tai avoero on muutos, jolla on usein taloudellisia vaikutuksia lapsiperheiden arkeen. Erotilanteet ovat monenlaisia, joten myös vaikutukset vaihtelevat. Taloudellisesti haastava tilanne saattaa syntyä esimerkiksi hoitovapaan jälkeisen eron myötä, jos hoitovapaata on rahoitettu lainarahalla. Myös entisen puolison väkivaltainen ja uhkaava käytös saattaa vaikuttaa perheen toimeentuloon erotilanteissa. Erään kyselyyn vastanneen mukaan entinen puoliso kieltäytyi maksamasta sovittuja elatusmaksuja, mutta väkivallan pelossa asiaan puuttuminen tuntui mahdottomalta. Huolto- ja omaisuusriitojen sovittelu oikeudessa edellyttää henkisten resurssien lisäksi myös taloudellisia resursseja.

”Avioero, lähdin tyhjin käsin vain lasten tavarat ja vaatteet mukani. Ennen kuin kaikki tarpeelliset huonekalut oli hankittu, oli kuukausia kulunut. Onneksi sain lainaan ja lahjoituksena paljon.”

Suurin osa vanhemmista jakaa lastensa huoltajuuden ja elatuksen eron jälkeen. Yhden vanhemman perheen arki saattaa silti yllättää. Kyselyyn vastanneiden mukaan esimerkiksi omistusasumisen rajaaminen asumistuen ulkopuolelle aiheuttaa sekä inhimillisiä että taloudellisia haasteita. Harkinnanvarainen asumistuki siirtymätilanteisiin turvaisi lapselle tutun ympäristön, sosiaaliset verkostot sekä koulu- ja päiväkotipaikat helpottaen näin muutokseen sopeutumista. Joskus asunto on myös myytävä muuttuneen taloudellisen tilanteen takia tappiolla, mikä ajaa perheen talouden kriisiin.

Suomen sosiaaliturvajärjestelmä ei tunnista lapsen vuoroasumisesta aiheutuvia kuluja. Vuoroasumisjärjestely saattaa esimerkiksi leikata perheen saamaa toimeentulotukea. Tuet puolestaan määräytyvät lapsen virallisen asuinpaikan mukaan vain yhdelle vanhemmalle. Lapsi voi olla kirjoilla yhdessä osoitteessa, minkä takia etävanhemman taloutta ei tunnisteta lapsiperheeksi. Tällä on vaikutuksia eri tukiin, muun muassa asumistukeen ja ansiosidonnaisen päivärahan lapsikorotuksiin. Ilman asumistukea vanhemman voi kuitenkin olla mahdotonta tarjota riittävän isoa asuntoa, jossa lapset voisivat vuoroasua.

”Asumistuki on mahdollinen vain sille vanhemmalle, jonka luona lapsia on kirjoilla. Tämä on hirvittävä tasa-arvo-ongelma. Myös lapsilisät tulisi jakaa, jos lapsi vuoroasuu. Ja yksinhuoltajakorotus poistaa. Myös päiväkotimaksu määräytyy sen mukaan, paljonko lapsen kanssa kirjoilla olevat ja asuvat aikuiset tienaa.”

”Hain työttömyyskorvauksen lapsikorotusta, koska miehen lapset asuvat meillä puolet vuodesta. Kielteinen päätös, koska olemme väestökisterissä lapseton pariskunta.”

”Olen vuosia ollut toimeentulotuella. Viime keväänä Kela alkoi yllättäen leikkaamaan lapsen toimeentulotuen perusosasta puolet pois koska hän on vuoroasumisessa. Mitkään kulut eivät ole pienentyneet ko. järjestelyn myötä, ainoastaan lapsen ruokaa menee vähemmän niinä viikkoina, kun hän on isällään.”

Kyselyyn vastanneet toivoivat, että tuet jakautuisivat tasaisemmin tilanteissa, joissa lapsi vuoroasuu. Myös palvelut, kuten koulukyydit, tulisi turvata molemmista kodeista. Toisaalta kyselyyn vastanneiden mukaan pelkkä tukien puolittaminen eri riittä, sillä vuoroasuvasta lapsesta aiheutuu yhdessä taloudessa asuvaa lasta enemmän kuluja.

”Systeemit eivät tunnista ollenkaan vuoroasuvan lapsen tilannetta. Tukia puolitetaan, vaikka kulut eivät puolitu, päinvastoin ne väkisin kasvavat jonkin verran. Vuoroasuminen on vain varakkaiden etuoikeus - mutta meidän perheessämme se on välttämättömyys mm. minun sairauksieni vuoksi, ja lapselle hyväksi muutenkin. Lapsen isällä, joka virallisesti etävanhempi, vielä isommat ongelmat tukien kanssa. Meillä vanhemmilla ei olekaan omia huoneita, isä asuu olohuoneessa, minä keittiössä.”

Lapsen aikuistuminen tarkoittaa lapselle osoitettujen tukien loppumista. Lapsen aikuistuminen saattaa myös vaikuttaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen sisarusalennuksiin. Kyselyyn vastanneiden mukaan lapsesta aiheutuvat menot ovat kuitenkin varhaisaikuisuudessa suuret ja esimerkiksi toisen asteen koulutus edellyttää perheeltä taloudellisia resursseja. Erityisesti pienituloisissa perheissä, yhden vanhemman perheissä, leskiperheissä ja monikkoperheissä toivotaan, että lapsilisiä jatkuisi 18-vuotiaaksi. Etävanhemman elatusvelvollisuuden ja lapsen perhe-eläkeoikeuden toivottiin puolestaan jatkuvan siihen asti, että lapsi käynyt koulun loppuun.

”Kun molemmat lapset vielä asuivat kotona ja vanhempi lapseni opiskeli ammattiin, lapsilisiä oli häneltä jo loppunut. Menot kasvoivat, mutta mitään ylimääräisiä tukia ei mistään tullut. Halusin kuitenkin, että lapseni pystyy opiskelemaan itselleen ammatin. Jouduin tällöin turvautumaan VISA-kortin käyttöön ja nyt kolmen vuoden kuluttua se velka rassaa minua vieläkin, koska tulos eivät riitä sen maksamiseen pois, vaan ainoastaan minimimaksuun, korkoihin.”

”Isompi opintotuki kotona asuville lukiolaisille tai vielä mieluummin lapsilisiä ikäraja korkeammaksi. Sekin on surkuhupaisaa, että pikkuveljen päivähoidomaksut nousivat, kun isovelji täytti 18v. Tuntuu että Suomen systeemissä kannustetaan pienituloisia vanhempia potkimaan lapsensa pihalle heti kun ovat täysi-ikäisiä, ja niitä lapsia menemään suoraan kortistoon.”

”Olen tyytyväinen taloudelliseen tilanteeseemme tällä hetkellä, kun kolmesta lapsesta kaksi on vielä alaikäisiä ja saamme perhe-eläkettä mieheni kuoltua 3,5 vuotta sitten. Pelolla odotan, mikä on tilanne sitten, kun nuorinkin täyttää 18. Jos/kun perhe-eläkkeen saanti loppuu, olemme minun palkkani varassa. 18-25-vuotiaat tuskin vielä kovin paljon tienaa, mutta menot tuskin pienenevät.”

Lasten koulutuksen turvaaminen on monille pienituloisille lapsiperheille vaikeaa. Kyselyaineistossa ongelmien syiksi mainittiin erikseen muun muassa riittämätön opintotuki, opintotuen korkeat tulorajat sekä vanhempien tulojen vaikutus kotoa muuttaneen lapsen tukiin, vaikka paremmin ansaitseva vanhempi ei todellisuudessa osallistuisi lapsen kuluihin. Myös lapsen muutto toiselle paikkakunnalle opintojen takia on

haaste pienituloiselle perheelle. Jos lapsi taas jää asumaan kotiin, vaikuttaa lapsen ansaitsemat palkkatulot suoraan vanhempien saamiin tukiin.

”Yksi lapsista täytti juuri 18. Toivoisin, ettei hänen tulojansa (esim. kesätyötuloa) otettaisi huomioon vaikkapa perheemme asumistuessa. Toivoisin, että köyhästä perheestä huolimatta hänellä olisi mahdollisuus säästää ennen kuin muuttaa omaan kotiin.”

Perhehoitajaksi ryhtyminen edellyttää vakaata ja hyvää taloudellista tilannetta. Asunnossa ja esimerkiksi autossa tulee olla riittävästi tilaa jo ennen lapsen saapumista perheeseen. Kyselyyn vastanneiden mukaan perhehoidosta saatava palkkio ja kulukorvaukset eivät kuitenkaan kata todellisia kustannuksia. esimerkiksi kilometrikorvauksia toivottiin joko verottomaksi tai nostettavaksi samalle tasolle työsuhteessa olevien työntekijöiden kanssa.

”Sijaisvanhemmaksi ryhtyessä vaaditaan, että talouden pitää olla kunnossa. Palkkion ja kulukorvauksen pitäisi olla sellaiset, että ne kattavat todelliset kustannukset. Sijaisvanhemmillä on ikään kuin yrittäjän vastuu. Pitää olla rahaa investoida jo ennen toiminnan aloittamista, vaikka edes lapsen sijoittamisesta perheeseen ei ole takeita, saati siitä, että sijoitus kestää (esim. lisää tilaa kotiin ja autoon).

Suurin taloudellinen riski liittyy kuitenkin perhesijoituksen purkautumiseen nopealla aikataululla. Perhehoitajana toimiminen ei kerrytä työttömyyspäivärahan edellytyksenä olevaa työssäoloehto, koska toimeksiantosuhde ei ole työsuhde. Ansiopäivärahan saaminen edellyttää sitä, että perhehoitaja on työttömyyskassan jäsen joko aiemman tai perhehoidon rinnalla olevan nykyisen palkkatyön tai yritystoiminnan kautta. Perus- ja ansiopäivärahan enimmäiskesto riippuu puolestaan työhistorian pituudesta ja vaihtelee 300 päivästä 500 päivään. Jos työtön perhehoitaja ei saa työttömyyspäivärahaa, hän voi hakea työmarkkinatukea. Perhesijoituksen purkautuminen, esimerkiksi lapsen palatessa biologisille vanhemmilleen, muodostaa perhehoitajalle näin ollen usein merkittävän taloudellisen riskin, jota on vaikea ennakoita.

”Vajaa vuosi sitten sijoittava kunta siirsi lapsen pois ilman irtisanomisaikaa, ja tulot puolittuivat”

Yleiset toimeentulohaasteet

Mihin rahat riittävät? -kyselyn aineistossa toistuvat monet yleiset tekijät, jotka aiheuttavat toimeentulohaasteita perhemuodosta riippumatta. Näitä ovat muun muassa oma tai puolison työttömyys, työsuhteiden määräaikaisuus, työllistymisen haasteet myöhemmällä iällä, työllistyminen osatyökykyisenä, osa-aikatöiden vähyys, matala palkkataso, luottotietojen menetys, opiskeluajan heikompi toimeentulo, yrittäjyyteen liittyvät haasteet sekä perusturvan matala taso. Osa näistä tekijöistä, esimerkiksi työttömyys ja matala palkkataso, ovat aineiston perusteella kuitenkin korostunutta esimerkiksi kahden kulttuurin ja yhden vanhemman perheissä. Matala palkkataso myös johtaa toimeentulohaasteisiin ennen kaikkea niissä perheissä, joissa on vain yksi työssäkäyvä vanhempi.

Aineistossa nousee esiin myös alueellisia tekijöitä, jotka vaikuttavat suoraan toimeentuloon. Asuinkustannukset ovat pääkaupunkiseudulla korkeammat, jolloin asumistuki ei riitä kattamaan asumiskuluja. Haja-asutusalueilla taas auto saattaa olla välttämätön, jolloin esimerkiksi polttoaineen hinnankorotukset kiristävät perheen taloutta.

”Erityisesti hasa-asutusalueella ja monilapsisessa perheessä auto on välttämätön kulkuväline, jos julkista liikennettä ei ole. Jos polttoaineen hinta nousee, jää menemättä kauppaan/neuvolaan.”

Asumistuen lisäksi kyselyn aineistossa toivottiin korotuksia erityisesti Kelan maksamaan elatustukeen, jonka nähtiin olevan riittämätön pakollisiin menoihin. Tukiin toivottiin myös yleisemmin indeksikorotuksia.

Etuusjärjestelmän jäykkyys ja ennakoimattomuus tuottaa haasteita lähes kaikille kyselyyn vastanneille perhetyypeille. Kyselyn vastauksissa raportoitiin muun muassa jonoista lastenvalvojille ja lääkärille. Jono lääkärille saattaa vaikuttaa perheen toimeentuloon esimerkiksi silloin, kun etuushakemuksessa edellytetään lääkärinlausuntoa. Jonot, etuuspäätösten käsittelyajat ja oikeudenkäyntiajat muodostuvat haasteeksi erityisesti silloin, kun perheellä ei ole säästöjä eikä taloudellista tukea tarjoavia läheisiä.

”Eron yhteydessä, kun lasten isä/kela ei vielä maksanut elatusta ja jono lastenvalvojalle oli 3kk. Näiden rahojen saanti kesti 4 kk. Samaan aikaan asumistukipäätöksessä meni reilu kuukausi.”

”Jouduin hakemaan oikeuden kautta elatusapua ja oikeusavun päätöksen saaminen kesti 9 kk.”

”Puolisoni kuoli, enkä voinut ottaa enää hänen tililtään rahaa. Eläkkeiden maksua piti odottaa kuukausi. Emme olisi pärjänneet ilman vanhempieni apua.”

”En voi lapsen erityisyyden vuoksi työskennellä kokopäiväisesti. Sijoittaja ei maksa sovittun suuruista hoitopalkkiota koska sosiaalityöntekijä ei ole tehnyt Kelan hakemuksia ajoissa.”

Toimeentulon ennakoitavuuden kehittäminen näyttäytyy aineiston perusteella merkittävänä keinona ennaltaehkäistä perheiden toimeentulo-ongelmia. Monissa perheissä myös etuuksien jatkuva tai toistuva hakeminen koettiin kuormittavana. Hakijalta vaaditaan lisäksi perehtyneisyyttä ja tarkkaavaisuutta, jotta toimeentulo ei äkillisesti vaarannu.

”Toimeentulotukeni on evätty koska minulle oli maksettu liikaa sitä pari kuukautta aiemmin. Itse en ollut tätä huomannut ajoissa.”

Johtopäätökset ja suositukset

Tämän katsauksen tavoitteena oli avata monimuotoisten perheiden näkökulmaa toimeentulosta ja erityisesti sosiaaliturvan uudistuksesta käytävään keskusteluun. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että perheiden tilanteet ovat usein yksilöllisiä ja seurausta useamman eri tekijän yhteisvaikutuksesta. Tästä huolimatta on mahdollista löytää säännönmukaisuuksia, jotka ovat riippuvaisia perhemuodosta ja perhesuhteista. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat yhden vanhemman perheet ja yksinhuoltajaperheet. Toimeentulohaasteita koetaan perhemuodon takia myös esimerkiksi sijaisperheissä ja monikkoperheissä. Samoin äkilliset muutokset perhetilanteessa, kuten avioero tai perheenjäsenen kuolema, vaikuttavat monen perheen talouteen heikentävästi.

Sosiaaliturvan ja esimerkiksi perhevapaiden uudistustyössä onkin otettava lähtökohdaksi perhemuotojen ja perhesuhteiden monimuotoisuus ja toisaalta liikkuvuus. Samalla tulee tarkastella palveluiden, sosiaaliturvan ja työelämän keskinäistä vuoropuhelua erilaisten perheiden, mutta myös monenlaisten työsuhteiden, vuorotyön lisääntymisen, segregoituneiden työmarkkinoiden, rakenteellisen rasismin ja alueellisen yhdenvertaisuuden näkökulmista. Aineistossa tulee hyvin esille ongelmien, haasteiden ja eri epävarmuustekijöiden kasaantuminen, mikä toisaalta voi olla seurausta myös vastaajien valikoitumisesta.

Alla on listattu muutamia toimenpide-ehdotuksia, joilla voidaan vähentää monimuotoisille perheille tyypillisiä toimeentulo-ongelmia. Lista ei ole kattava, mutta kokoa yhteen keskeisimmät muutostarpeet, joihin vastaamalla on mahdollista lisätä lapsiperheiden taloudellista vakautta ja hyvinvointia.

1. Perheiden monimuotoisuus otetaan lähtökohdaksi sosiaaliturvaa uudistettaessa.
2. Yhden vanhemman perheiden sosiaaliturvan tasoa nostetaan ja palveluita parannetaan työllisyyden nostamiseksi ja riittävän toimeentulon turvaamiseksi.
3. Sosiaalietuuksien byrokratiaa kevennetään ja ennakoitavuutta lisätään työhön palaamisen sekä osa-aikatyön ja keikkatyön tekemisen helpottamiseksi.
4. Perhehoitajien sosiaaliturvan aukot selvitetään ja sosiaaliturvaa, etenkin työttömyysturvaa, vahvistetaan.
5. Vuoroasuva lapsi katsotaan osaksi molempia ruokakuntia ja kotitalouksia. Vuoroasuva lapsi huomioidaan vanhemman sosiaaliturvassa, vaikka lapsi on kirjoilla toisen vanhemman luona.
6. Lapsensa tai puolisonsa menettäneiden sairauslomakäytännöt yhdenmukaistetaan ja riittävät, työkykyä ja työhön palaamista edesauttavat palvelut järjestetään niitä tarvitseville.
7. Kotipalvelun saatavuus varmistetaan ja kotipalvelua tarjotaan lähtökohtaisesti kaikille monikkoperheille ja yhden vanhemman perheille.
8. Vuorohoidon saatavuus turvataan, myös alueellisesti.
9. Pienille koululaisille tarjotaan kohtuuhintainen aamu- ja iltapäivähoito sekä ilta- ja viikonloppuhoito.
10. Aamu- ja iltapäivähoidossa otetaan käyttöön sisaralennukset.
11. Toisen asteen koulutuksesta tehdään aidosti maksuton.
12. Lapsilisä sidotaan indeksiin ja lapsilisän maksamista jatketaan 18-vuotiaaksi.
13. Määräaikainen asumistuki mahdollistetaan omistusasuntoon erityistilanteissa, kuten perhesijoituksen päättyessä tai avioeron jälkeen.